

conseqüències sobre el propi projecte crític i sobre el camp literari català, i mostrant, en relació amb cadascun dels treballs d'Esquerra analitzat, el seu valor, la seva innegable funció en la història de la crítica literària a Catalunya, i l'aportació insubstituïble a la història del comparatisme a casa nostra.

Ara bé: Esquerra, sense prescindir del seu desig d'establir-se acadèmicament, no va deixar en cap moment d'intervenir des de les pàgines dels diaris en els principals debats intel·lectuals del moment. En això s'assembla molt més a un romanista-comparatista alemany, com Ernst Robert Curtius, que als comparatistes francesos que li serveixen de guia, a excepció de Paul Hazard, a qui no per casualitat va dedicar tot un estudi, referit a la idea de crisi de la consciència europea. El model de Hazard, més obert a la història cultural que el de Baldensperger, malauradament no va resultar predominant; però l'interès que suscita en Esquerra parla d'aquest neguit intel·lectual com a comparatista.

En l'apartat de possibles crítiques negatives, només cal assenyalar que no hi hagi una bibliografia final dels treballs de Ramon Esquerra; sí una, de molt completa, sobre ell. Però —encara que no sigui completa— caldria haver-la afegit. L'autor remet a la seva tesi doctoral per disposar d'aquesta bibliografia, però no deuria faltar en la cloenda d'un llibre com aquest.

La figura de Ramon Esquerra —com bé es pot desprendre de la lectura del llibre de Guillem Molla que tenim entre mans, i com assenyala molt lúcidament el prologuista, Xavier Pla— serviria perfectament per il·lustrar la complexitat, densitat i absolut interès que pot oferir, si algun dia entre tots som capaços de posar-la en marxa, la història intel·lectual de la crítica literària catalana. Guillem Molla hi ha fet, sobre la figura d'Esquerra, una aportació clau.

LLUCH, Carles: *Novel·la catalana i novel·la catòlica. Sales, Benguerel, Bonet*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014; «Textos i Estudis de Cultura Catalana» 195.

SÍLVIA COLL VINENT

Universitat Ramon Llull, Facultat de Filosofia

scollvinent@filosofia.url.edu

Aquest llibre ofereix un estudi solvent sobre la novel·la catòlica a Catalunya. És el resultat polític de la tesi doctoral, dirigida per Jordi Castellanos, que l'autor va llegir a la primavera del 2009 a la Universitat Autònoma de Barcelona, que culmina una trajectòria d'investigació que ja va donar un primer fruit l'any 2000 amb *La novel·la catòlica a Catalunya. Precedents teòrics (1925-1936)*, assaig guanyador del Premi Joan Maragall de 1998. És doncs un llibre molt esperat, per la gestació llarga i pacient i pel pes de la contribució a la història de la novel·la catalana, en la qual la novel·la catòlica representa un corrent d'una importància

inqüestionable en el panorama de postguerra, tal com afirmen Jordi Castellanos i Maria Campillo en la secció que li dediquen en l'onzè volum de la *Història de la Literatura Catalana* (Barcelona: Ariel, 1988, p. 71).

En el primer capítol, Lluch perfila el concepte de novel·la catòlica (p. 11-46), a partir d'un repàs generós dels estudis sobre el corrent novel·lístic europeu (de Gonzague Truc, R.-M. Alberès, Michel Raimond, Pierre-Henri Simon) que va tenir a França un desenvolupament notable, i a Anglaterra, un cultivador d'èxit, com va ser Graham Greene. Lluch explica amb claredat com la categoria de novel·la catòlica s'acaba imposant sobre d'altres etiquetes («novel·la dostoièvs-kiana», «novel·la cristiana», «novel·la tràgica cristiana») fins a consolidar-se des dels anys seixanta, fins al punt que la tradició crítica l'ha acabat adoptant com a etiqueta útil per designar el corrent novel·lístic que es manifesta entre els anys trenta i cinquanta i representat sobretot per Bernanos, Mauriac i Greene, que significa «una renovació de les maneres tradicionals de concebre la presència del catolicisme en la narrativa» (p. 21). La novel·la catòlica hi és tractada com a fenomen d'entreguerres que té els seus orígens en la crisi del naturalisme, en el clima antipositivista, en la preocupació religiosa davant la desfeta moral i la crisi de civilització i de valors, en la força que hi pren el *renouveau catholique*, però sobretot en l'abassagadora influència de Dostoievski.

Una de les aportacions més interessants del volum és l'anàlisi de la confluència entre l'espai de la novel·la catòlica i el de la novel·la de la condició humana. Caracteritzant la primera per l'especificitat d'una perspectiva religiosa, Lluch l'aproxima a l'existencialisme, i va detallant aquesta zona de confluència al llarg del repàs del corpus català. Una conclusió que es desprèn d'aquest capítol introductori imprescindible és que la novel·la catòlica, imbuïda d'una dimensió espiritual i d'un sentit tràgic propis del cristianisme, no es pot assimilar ni a la novel·la apologetica, ni a la novel·la didàctica, ni a la novel·la de tesi, ni a la novel·la confessional. Des d'aquesta perspectiva de la novel·lística de la condició humana, Lluch inventaria els temes més característics de la novel·la catòlica: les paradoxes del cristianisme —l'ambivalència entre el bé i el mal, el mal i el pecat com a camí cap a la gràcia—, una clara predilecció pel tema del pecat (sovint identificat amb el sexe) i pel sentiment de culpa (de filiació dostoièvs-kiana), passant per l'adulteri, el fariseisme, la tendència al crim, la gràcia i la salvació, la salvació pel camí del sacrifici —el sofriment vicari o la substitució mística—, el camí cap a la conversió, el miracle, i la figura del capellà, en la qual conflueixen alguns motius prototípics del gènere (de Bernanos, creador del «sacerdot literari» des d'una concepció problemàtica del cristianisme, fins a Greene i la novel·la més emblemàtica del seu cicle catòlic, *The Power and the Glory*, protagonitzada per un capellà bernanosista, conflictiu i ambigu). Amb aquesta orientació temàtica, la innovació tècnica hi té escassa importància: domina la narració lineal de caràcter psicològic, o bé el to de confessió propi de les formes testimonials (diararis, epistolaris, diaris íntims).

Aquesta serà la bastida que permetrà de fer una anàlisi exhaustiva del corpus català. Lluch resumeix els plantejaments crítics entorn de la novel·la catòlica, ja

treballats en l'estudi citat més amunt, en un breu segon capítol (p. 47-56), i presenta el corpus objecte d'estudi, situant-lo en el panorama editorial català dels anys cinquanta i seixanta, contrastat amb el castellà per mitjà del qual es difongueren les traduccions dels autors catòlics i obres crítiques de pes, com ara *Littérature du XXe siècle et christianisme*, del belga Charles Moeller (traduïda entre 1955 i 1960), present per exemple en la crítica de Joan Triadú (p. 49-50). Lluch determina en els primers anys seixanta el moment de devallada de la voga de la novel·la catòlica, coincidint amb l'inici del Concili Vaticà II (p. 52). Resta clara, en tot cas, la voluntat d'implantar a Catalunya el corrent, i com aquesta voluntat donà un fruit literari a jutjar pel corpus de producció novel·lística, en particular en el període comprès entre el 1955 i el 1964 (vegeu la taula a les p. 53-54): «un corpus de novel·les i autors de prou gruix i entitat com perquè hom pugui parlar d'un corrent català de novel·la catòlica o, almenys, d'una influència prou determinant de la novel·la catòlica europea dins la literatura catalana» (p. 54). Aquest és un fenomen que no té equivalent en la resta de la península i que demostra, segons l'opinió de Joan Sales, que la cultura catalana vivia de cara a Europa (p. 79).

L'estudi ressegueix els elements temàtics i narratius que connecten aquest corpus amb la novel·la catòlica europea, amb l'objectiu de determinar la influència dels autors paradigmàtics sobre els novel·listes catalans (p. 55). S'inicia amb el nom més destacat del panorama de la novel·la catòlica a Catalunya: Joan Sales i la seva novel·la *Incerta glòria* de 1956 (p. 57-124). La preocupació metafísica travessa l'obra de Sales, lligada a l'experiència de la guerra i de l'exili. El concepte de literatura de Sales, explica Lluch, sorgeix de l'experiència, i d'aquí la importància de la moral, el deure, el sacrifici, l'heroisme, i del cristianisme, viscut com una interrogació sobre el sentit de la vida humana. Sales se situa així en plena afinitat amb el mateix Dostoievski, de qui va traduir i fer publicar el 1961 *Els germans Karamàzov* («obra màxima de la novel·la cristiana universal», hi afirmava al pròleg) al seu Club Editor. Es demostra així que, també com a editor, Sales va treballar per a la difusió de la novel·la cristiana, amb una voluntat programàtica (p. 79). Segons Lluch, *Incerta glòria* —la primera novel·la sobre la guerra civil espanyola publicada a Catalunya—, en la qual la guerra és «una experiència excepcional de màxima densitat humana», s'integra de ple en el corrent europeu, sempre des d'aquest prisma existencialista, al costat d'un Malraux (*L'Espoir*, 1937) o d'un Saint-Exupéry (*Pilote de guerre*, 1942) (p. 90), i tingué una repercussió gràcies a la traducció francesa del 1962. Pren sentit l'anàlisi temàtica de la novel·la, començant amb el tema de la glòria (l'instint d'eternitat i d'absolut, p. 101) i seguint amb el cristianisme paradoxal de Sales, qualificat d'«inquietant» (p. 112), presidit per aquesta visió dual de la condició humana (i per una atracció pel tema del mal), en què guanyen pes específic les ressonàncies de Bernanos, Mauriac, Dostoievski i Greene, o fins i tot d'Albert Camus (p. 108). En la visió de Lluch, el sentit de la guerra i del fracàs de la postguerra, vist en clau cristiana, conjuga la força del corrent de novel·la catòlica (amb el seu repertori de temes i motius simbòlics) amb la dimensió històrica dels esdeveniments.

En el cas de les novel·les de Xavier Benguerel (p. 125-195), inserides en el cànon del realisme psicològic, Lluch identifica com a models més pròxims Greene i Mauriac, sobretot aquest darrer, i arriba a la conclusió que Benguerel fou un Mauriac en to menor (p. 195). En el cicle novel·lístic de Blai Bonet, el tercer autor important objecte d'estudi (p. 197-256), s'identifiquen els temes característics de la novel·la catòlica, sobretot el mal i el pecat, sempre lligats a l'experiència traumàtica de la guerra i de la postguerra (especialment en *El mar* i *Judas i la primavera*). Les novel·les de Bonet mostren una clara afinitat temàtica amb el corrent, des de la mateixa «subversió dels codis religiosos tradicionals», en paraules de Margalida Pons, que Lluch identifica precisament com el tema central de la novel·la catòlica (p. 207), una «cristianització dels tòpics de l'existencialisme» (p. 243) —la nàusea, conseqüència del pecat, l'aïllament del pecador—, i una reflexió en clau cristiana de la condició humana, però s'allunyen dels referents més emblemàtics del corrent pel tractament simbòlic i poètic. El volum inclou un darrer apartat (p. 257-299) dedicat a altres autors (Josep A. Baixeras, Ramon Planes, Josep M. Espinàs i Ramon Folch i Camarasa), sense que s'hi detectin ni connexions amb la novel·la catòlica com a corrent d'investigació metafísica de la condició humana, ni influències clares de Bernanos, Mauriac o Greene.

És un mèrit incontestable d'aquest llibre haver aplicat la categoria de novel·la catòlica al corpus català, prescindint de prejudicis ideològics: l'estudi desfà l'equívoc que assimilava la novel·la catòlica amb el moralisme i l'edificació, i supera el prejudici que impedia incloure-hi alguns autors notables. Lluch aconsegueix emmarcar la producció novel·lística catalana en el context de la literatura europea d'entreguerres, i en delimita amb precisió els models. Amb fina erudició i elegància acadèmica, es demostra que la novel·la catòlica, inscrita en el corrent de la novel·la psicològica i influïda sobretot per França, ajudà a la recuperació del gènere als anys cinquanta a Catalunya. És de doldre la manca d'una bibliografia final «per raons d'espai» (p. 9), ja que hauria fet un gran servei als estudiosos de la novel·la catalana contemporània, i als lectors del volum en general.

BONET, Blai: *Poesia completa*, Barcelona: Edicions de 1984, 2014; «1984 Poesia»
12

JORDI FLORIT ROBUSTÉ
Universitat Pompeu Fabra
jordi.florit@upf.edu

Segons X. Lloveras als anys vuitanta hom sabia l'origen mallorquí de qualsevol poeta en sentir-lo imitar Blai Bonet; tota una paradoxa ja que poder identificar l'escarnit era excepcional. La seva desconexió no va disminuir gaire durant el següent decenni: incatalogable i descatalogat, les dificultats per a adquirir molts